

Açık Alan Rekreasyonu ve Çevresel Adalet İlişkisi: EJAtlas Örneği

Relationship between Outdoor Recreation and Environmental Justice: Case of EJAtlas

Nur KULAKOĞLU DİLEK* - Mehtap BALIK KAYA** - Sebahattin Emre DİLEK***

*Doç. Dr., Batman Üniversitesi Turizm Fakültesi, Batı Raman Kampüsü, 72100 Batman.

ORCID: 0000-0002-2115-301X

E-posta: nurkulakoglu@hotmail.com

**Araş. Gör. Dr., Batman Üniversitesi Turizm Fakültesi, Batı Raman Kampüsü, 72100 Batman.

ORCID: 0009-0007-7485-7655

E-posta: mehtap.balik@gmail.com

***Doç. Dr., Batman Üniversitesi Turizm Fakültesi, Batı Raman Kampüsü, 72100 Batman.

ORCID: 0000-0001-7830-1928

E-posta: s.emre.d@hotmail.com

MAKALE BİLGİLERİ

Makale işlem bilgileri:

Gönderilme tarihi: 25 Haziran 2024

Birinci düzeltme: 22 Temmuz 2024

İkinci düzeltme: 05 Ağustos 2024

Kabul: 10 Ağustos 2024

Anahtar sözcükler: Açık alan rekreasyonu, çevresel adalet, çevresel çatışma, EJAtlas.

ARTICLE INFO

Article history:

Submitted: 25 June 2024

Resubmitted: 22 July 2024

Resubmitted: 5 August 2024

Accepted: 10 August 2024

Key words: Outdoor recreation, environmental justice, environmental conflict, EJAtlas.

ÖZ

Çevresel adalet, insanların çevreyle kurduğu ilişkilerde ırk, yaş, cinsiyet, sosyo-ekonomik sınıf gibi farklılıkların yarattığı mağduriyetlerin bertaraf edilmesine yönelik bir kavram olarak 1970'li yıllarda ortaya çıkmış ve sonrasında farklı alanlarda da kullanılmaya başlanmıştır. Bu çalışmanın amacı çevresel adalet ile açık alan rekreasyonu arasındaki ilişkiyi gerçek vakalara dayanan küresel bir perspektifle bütünsel şekilde incelemektir. Bu noktada Küresel Çevresel Adalet Atlası (EJAtlas) web sitesinde dünya üzerinde "turizm-rekreasyon" başlığı altında raporlanan toplam 94 vaka, doküman analizi yöntemi ile değerlendirilmiştir. Bu kategorideki vakalar hem rekreasyon alanlarının yarattığı hem de rekreasyonel faaliyetlerden kaynaklanan olumsuz etkilerin ortaya çıkardığı eşitsizliklere odaklanmaktadır. Alanyazın incelendiğinde, açık alan rekreasyonu ve çevresel adalet ilişkisine dair çalışmaların sınırlı sayıda olması, bu çalışmanın sağlayacağı katkı özelinde önemini ortaya koymaktadır. Vakalar; politik, fiziksel, sosyal ve algılanan çevre kategorilerinde değerlendirilmiş, toplam vakaların yalnızca 17 tanesinde çevresel adaletin sağlanabildiği anlaşılmıştır. Çevresel adalet konusunda yaşanan ve raporlanan çatışmalar, en fazla Avrupa ve Amerika (71 vaka) ülkelerinde görülmüştür. Politik, fiziksel, sosyal ve algılanan çevre boyutlarında çevresel çatışmaların en fazla görüldüğü boyut ise politik çevredir.

ABSTRACT

Environmental justice emerged in the 1970s as a concept aimed at eliminating the victimization caused by differences such as race, age, gender, socio-economic class in people's relations with the environment. Since then it has been applied in different fields. This study aims to examine the relationship between environmental justice and outdoor recreation in a holistic manner from a global perspective based on real cases. A total of 94 cases reported on the Global Atlas of Environmental Justice (EJAtlas) website under the title of "tourism-recreation" around the world were analyzed using document analysis method. Those cases focus on the inequalities caused by recreational areas and the negative impacts of recreational activities. The limited number of studies on the relationship between outdoor recreation and environmental justice highlights the importance of this study and its contribution to the literature. The cases were evaluated under the categories of political, physical, social, and perceived environment. The study revealed that environmental justice was achieved in only 17 cases in the total. Conflicts related to environmental justice were most common in European and American countries with 71 reported cases. Environmental conflicts are evident in political, physical, social and perceived environmental dimensions but higher rate in the political environment.

Makalenin kaynak gösterme şekli:

Kulakoğlu Dilek, N. K., Balık Kaya, M. ve Dilek, S. E. (2024). Açık Alan Rekreasyonu ve Çevresel Adalet İlişkisi: EJAtlas Örneği, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 35 (2): 118 - 133.

GİRİŞ

Açık alan rekreasyonu, alanyazında sıklıkla insan sağlığı üzerindeki olumlu etkileri ile ele alınmaktadır (Maller vd. 2006; Collins ve Brown

2007; Norman vd. 2010; Tütüncü ve Aydın 2014); sanayileşme ve kentleşmenin etkisiyle bozulan yaşam kalitesini iyileştirmenin bir yolu olarak kabul edilmektedir (Tütüncü ve Kuşluyan 1997).

Ancak hem açık alan rekreasyon olanaklarının toplumsal olarak eşit bir şekilde dağılmaması hem de yaratılan rekreasyon alanlarının doğanın aleyhine sınırlandırılması eşitsizliği beraberinde getirmekte (Rigolon vd. 2022) ve çevresel adalet kavramının temelini oluşturmaktadır. Çevresel adalet, çevresel sorunların yol açtığı küresel eşitsizliklerin kaynağına odaklanan ve hem bireylere hem de doğaya yönelik çözüm önerileri geliştirmeye çalışan bir yaklaşımdır. Bu yaklaşımın özü, toplumun belirli bir kesiminin diğerlerine oranla olumsuz çevresel sorunlardan daha fazla etkilenmesine karşı verilen mücadelelere dayanan aktivizmdir. Birleşik Devletler Çevre Koruma Ajansı (EPA - United States Environmental Protection Agency) tarafından “ırk, renk, ulusal köken veya gelire bakılmaksızın tüm insanların çevre kanunları, düzenlemeleri ve politikalarının geliştirilmesi, uygulanması ve icrasına adil ve anlamlı katılımı” olarak tanımlanan çevresel adalet (EPA 2024), spesifik olarak düzenlemelere adil erişimin sağlanması ve belirli çevresel veya insan sağlığı risklerinden etkilenebilecek tüm grupların, sınıfların ve ırkların tarafsız bir şekilde temsil edilmesini kapsamaktadır.

Dünya genelinde çevresel adalet mücadelelerini ve çatışmalarını belgeleyip haritalayan bir veri tabanı olan EJAtlas, zararlı sosyal etkileri olabilecek çevresel tehditlere cevap olarak bireylerin veya grupların harekete geçmesiyle ortaya çıkan, çevreyle ilgili sosyal çatışmaları kayıt altına alan bir veri kayıt platformudur (EJAtlas 2024). EJAtlas tarafından kaydedilen vakalar 10 kategoride sınıflandırılmaktadır; bunlardan biri de “turizm-rekreasyon”dur. Bu kategorideki vakalar hem rekreasyon alanlarının yarattığı hem de rekreasyonel faaliyetlerden kaynaklanan olumsuz etkilerin ortaya çıkardığı eşitsizliklere odaklanmaktadır. Çok sayıda akademik disiplinin ilgisini çeken geniş bir alan olarak çevresel adalet özellikle 2000’lerden sonra önemli bir araştırma konusu olmuştur. Turizm-açık alan rekreasyonu ilişkisine dair yazında yeterli çalışmanın bulunmaması bu araştırmanın çıkış noktasını oluşturmuştur. Ulusal alanyazında çevresel adalet ve açık alan rekreasyonu ilişkisini inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Türkiye özelinde bakıldığında

bu çalışmanın ilk olması, alanyazına yapacağı katkı açısından önemlidir.

Bununla birlikte uluslararası alanyazında Tarrant ve Cordell (1999) ile Suárez vd. (2020) tarafından yapılan çalışmalar çevresel adalet ve açık hava rekreasyonunu konu edinmişlerdir. Ayrıca Taylor vd. (2007), Rigolon vd. (2022) ve Powers vd. (2023) çevresel adalet ve rekreasyon ilişkisi üzerinde dururlarken, Johansen vd. (2021) ise yakın bir konu olan mekânsal adalet ve açık alan rekreasyonu ilişkisini irdelemişlerdir. Ancak bu çalışmaların hiçbirinde EJAtlas veri tabanında yer alan vakalar incelenmemiştir. Bu bağlamda çalışmanın amacı çevresel adalet ile açık alan rekreasyonu arasındaki ilişkiyi gerçek vakalara dayanan küresel bir perspektifle bütünsel şekilde incelemektir. Bu kapsamda EJAtlas’ta yer alan açık alan rekreasyon projelerine/faaliyetlerine karşı yürütülen mücadelelerin ortak olan ve farklılaşan yanları derinlemesine irdelenmiştir. Çalışmada öncelikle çevresel çatışma ve çevresel adalet kavramları açıklanarak, çevresel adalet ile açık alan rekreasyonu ilişkisi kavramsal bir zemine oturtulmuştur. Bu ilişki Rigolon vd. (2022) tarafından ortaya koyulduğu üzere politik çevre, fiziksel çevre, sosyal çevre ve algılanan çevre olmak üzere dört temel başlıkta ve bütünsel olarak irdelenmiş ve bulgular raporlanmıştır.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Açık alan rekreasyonu ve çevresel adalet kavramları beraberinde çevresel çatışma kavramının da düşünülmesini gerekli kılmaktadır. Alanyazındaki çalışmalarda da açık alan rekreasyonu faaliyetlerine erişim konusundaki eşitsizlikler çevresel çatışma ve çevresel adalet kavramları üzerinden ele alınmaktadır. Dolayısıyla bu çalışmada da öncelikle çevresel adalet kavramı açıklanmakta ve sonrasında açık alan rekreasyonu ile olan ilişkisi irdelenerek çevresel çatışma kavramıyla bağlantısı kurulmaktadır.

Çevresel Adalet

Tarih boyunca üzerinde en çok tartışılan konulardan biri olarak hem hukuk alanında hem de gündelik hayatta karşılaşılan adalet kavramı temel anlamıyla, bireylerin haklarının korunması

ve eşitlik ilkesi doğrultusunda hak ettiklerinin verilmesi anlamına gelmektedir (Demirdal 2019). Adalet; hukuki, ahlaki ve sosyal bir değer olup genellikle hak, hakkaniyet, eşitlik ve doğruluk gibi ilkelerle ilişkilendirilmektedir ve tarih boyunca talep edilen bir nitelik taşımaktadır. Ross (1958), bireylerdeki adalet duygusunun, insanı motive eden ve onun belli bir amaç doğrultusunda hareket etmesini sağlayan bir özelliği olduğunu belirtmektedir.

İrk, cinsiyet ve gelire bağlı eşitsizlikleri hedef alan yeni toplumsal hareketlerin yükselişi, 1970'lerin sonlarında ABD'de çevresel adalet hareketinin başlamasında önemli rol oynamıştır (Lee ve Jamal 2008). Bu hareketin kökleri, özellikle düşük gelirli beyaz olmayan toplulukların yaşadığı bölgelerde tehlikeli atıkların orantısız bir şekilde depolanması ve işlenmesine karşı yapılan protestolara dayanmaktadır (Bullard 1994; Nelson ve Grubestic 2018). 1982'de, Kuzey Carolina'nın Warren County bölgesinde, bir poliklorlu bifenil (PCB) döküm sahasına karşı yapılan protestolar, çevresel adalet hareketinin dönüm noktası olarak kabul edilmektedir (Martinez-Alier vd. 2016). 1991 yılında Washington D.C.'de düzenlenen ilk Ulusal Çevresel Adalet Zirvesi, hareketin resmi olarak tanınmasını ve Çevresel Adalet İlkeleri'nin kabul edilmesini sağlamıştır (Seçkin 2024). Gelişmekte olan ülkelerdeki toplulukların, topraklarının ve kaynaklarının uluslararası şirketler tarafından sömürülmesine karşı çıkmaya başlamasıyla beraber çevresel adaletin yalnız yerel değil, küresel bir mesele olduğu ortaya çıkmıştır.

Çevresel adalet; ırk, renk, ulusal köken veya gelir düzeyine bakılmaksızın tüm insanların çevre yasalarının, düzenlemelerinin ve politikalarının geliştirilmesi, uygulanması ve yürütülmesi süreçlerinde adil ve anlamlı bir şekilde katılmasını ifade etmektedir (EPA 2024). Sosyal adalet ile çevrecilik hareketlerinin kesişim noktasında yer alan çevresel adalet, çevresel zararın genellikle düşük gelirli topluluklar ve etnik azınlıklar üzerinde orantısız bir şekilde yoğunlaştığını vurgulamakta ve hem çevresel hem de toplumsal eşitsizliklerin giderilmesini hedeflemektedir. Çevresel adalet kavramı genellikle ekolojik sağlık, kaynakların yönetimi ve sosyal eşitlik konu-

larını içermektedir. Su kalitesi, hava kalitesi, su tüketimi, orman kaynakları, halk sağlığı, turizm ve rekreasyon alanlarının dağılımı, doğal ürünlere erişilebilirlik, yerel halkın yerinden edilmesi ve ekonomik eşitlik, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde başlıca çevresel adalet sorunları olarak ön plana çıkmaktadır (Mohai ve Bryant 1992; Bullard ve Johnson 2000; Holden 2000; Nepal 2000; Floyd ve Johnson 2002; Fennell 2003; Lee ve Jamal 2008).

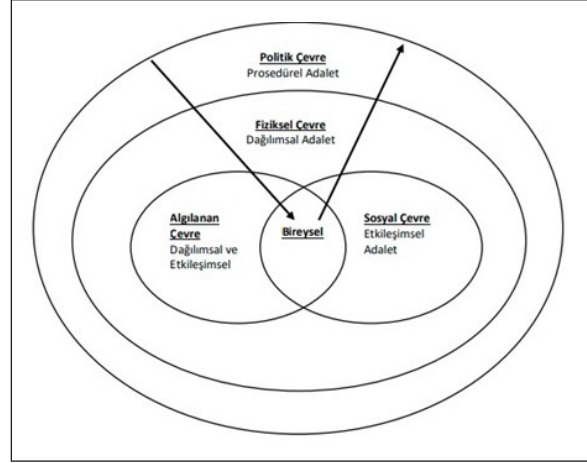
Çevresel adaletin temel ilkelerinden biri, hiçbir ırk, cinsiyet ya da sosyo-ekonomik grubun özel veya kamusal kaynaklı politika ve uygulamalarından doğan eşitsizliğe maruz kalmamasıdır (Lee ve Jamal 2008). Çevresel karar alma süreçlerine tüm toplulukların adil bir şekilde katılma hakkı, tüm bireylerin temiz hava, su ve toprak gibi kaynaklara erişim hakkını ve çevresel kararların şeffaf ve topluma hesap verebilir olması da diğer ilkelerini ifade etmektedir. Çevresel adalet ile ilgili araştırmalarda, özellikle 2000'li yıllardan sonra önemli bir artış görülmektedir. Söz konusu araştırmaların büyük ölçüde ABD ve Batı Avrupa ülkelerinde yoğunlaştığı görülmektedir (Nunez vd. 2024). Bununla birlikte, son yıllarda Asya, Afrika ve Latin Amerika'da da bu konudaki çalışmaların arttığı gözlemlenmiştir (Nelson ve Grubestic 2018).

Çevresel Adalet ve Açık Alan Rekreasyonu İlişkisi

Açık alan rekreasyonel faaliyetlerine katılım gerek fiziksel gerekse psikolojik açıdan bireylerin sağlığını olumlu yönde etkileyen ve bu yönüyle toplumun yaşam kalitesinin artmasını sağlayan bir eylemdir (Mueller 1962; Jackson 1986; Nordh vd. 2017; Zwart ve Ewert 2022). Ancak çevresel adalet ve açık alan rekreasyon ilişkisine dair yapılan çalışmalar her bireyin söz konusu faaliyetlere katılımının eşit bir şekilde gerçekleşmediğini ortaya koymaktadır (Floyd ve Johnson 2002; Byrne vd. 2009; Suárez vd. 2020). Bu eşitsizlik, düşük gelirli ve ırksal/etnik azınlıkların sağlığı üzerindeki olumsuz etkisi nedeniyle bir çevresel adalet sorunu olarak ifade edilmektedir (Taylor vd. 2007; Martin vd. 2023; Martinez 2023). Dolayısıyla çevresel adalet ile açık alan rekreasyonu arasında sosyal eşitlik, doğal alanlara erişim, çev-

resel fayda, çevresel sorumluluk gibi iç içe geçmiş çok yönlü bir ilişki bulunmaktadır ve bu ilişki disiplinlerarası bir bakışı zorunlu kılmaktadır.

Disiplinlerarası yaklaşımla coğrafya, şehir planlama, boş zaman, sosyoloji, siyaset gibi pek çok alanda yapılan araştırmalarda ortaya çıkan teorik katkılar, çevresel adalet şemsiyesi üzerinden bütünsel bir şekilde ele alınmalıdır. Rigolon vd. (2022) bu bütünsel bakış açısı ile yapmış oldukları çalışmada dağılımsal, yöntemsel ve etkileşimsel adaleti içeren ve farklı teorileri birbirine bağlayan daha kapsayıcı bir çevresel adalet tanımı kullanmakta ve ekolojik bir rekreasyon modeli önerisi sunmaktadır. Söz konusu model bütünsel bir yaklaşımla politik, sosyal, fiziksel faktörler ile bireylerin rekreasyonel faaliyetlere katılımını etkileyen algılanan çevresel ve bireysel faktörler olmak üzere beş temel başlığı irdelemektedir. Dağılımsal adalet, ırk, etnik köken, sosyal sınıf, cinsiyet, engellilik durumu, cinsel yönelim ya da diğer özellikleri ne olursa olsun insanların çevresel olanaklara (rekreasyon alanları, ağaç gölgelikleri, bisiklet yolları vb.) eşit şekilde erişime sahip olduğu ve çevresel tehlikelere (enerji santralleri, atık depolama alanları vb.) aynı oranda maruz kaldığı durumu tanımlamaktadır (Bojer 2005). *Yöntemsel adalet* ise aykırılaştırılmış (marginalleştirilmiş) ya da ötekileştirilmiş grupların (ırksal-etnik azınlıklar, düşük gelirli, kadınlar, LGBT+ bireyler vb.) çevresel olanakların konumu ve niteliklerine ilişkin karar alma süreçlerine anlamlı şekilde dâhil edilmesi ve temsiliyetlerinin sağlanmasıdır (Rigolon ve Németh 2021). Bir diğer kavram olan *etkileşimsel adalet*, kişinin diğer insanlarla ve kamusal alanlarla olan etkileşimlerinin kalitesini tanımlamaktadır (Walker 2009; Low 2013; Kabisch ve Haase 2014). Diğer bir ifadeyle etkileşimsel adalet, aykırılaştırılmış insanların parklar ve diğer rekreasyon alanları gibi kamusal alanları nasıl deneyimlediğine odaklanmaktadır. Kısacası çevresel adaletin var olabilmesi, rekreasyon alanlarına erişimde eşitlik (dağılımsal adalet), karar alma süreçlerindeki kapsayıcılık (yöntemsel adalet) ve her bireyin rahat, güvenli hissettiği ve aidiyet oluşturabildiği sosyal mekanların (etkileşimsel adalet) bütünsel şekilde ele alınması ile mümkündür. Rigolon vd.

Şekil 1. Çevresel Adalet Temelli Ekolojik Rekreasyon Modeli

Kaynak: Rigolon vd. 2022: 5

(2022) tarafından bu bütünsel bakış açısını çevresel adalet temelinde ortaya koyan ekolojik rekreasyon modeli önerisi Şekil 1'de gösterilmektedir.

Şekil 1'de verilen modelde yer alan politik çevreyi, ulaşım olanaklarından, açık alan rekreasyonel alanların ücretlendirilmesine kadar geniş bir yelpazedeki kurumsal ve kamusal faktörler oluşturmaktadır. Fiziksel çevre ise açık alan rekreasyon alanlarının yapısal ve doğal özelliklerini kapsamaktadır. Bireylerin fiziksel çevreyle kurdukları niteliksel ilişki, algılanan çevreyi oluştururken, gelişen sosyal iklim, sosyal çevre kümesini meydana getirmektedir. Aile yapısı, meslek, cinsiyet, yaş, ırk gibi demografik özellikler ise modelin ana belirleyicisi olarak bireysel faktörler başlığı altında ele alınmaktadır. Modelde çevresel adaletin belirleyicisi de hem bireyselden politik çevreye hem de politik çevreden bireysele doğru ortaya çıkan ilişki ve bütünleşmedir (Rigolon vd. 2022).

Alanyazına bakıldığında çalışmaların özellikle bireysel faktörler üzerine yoğunlaştığı anlaşılmaktadır (Powers vd. 2023; Tewari vd. 2024). Martin vd.'nin (2023) Florida eyaletinin Hillsborough kentinde yaşayan Afro-Amerikalılar üzerinde yapmış oldukları çalışma, söz konusu bireylerin açık alan rekreasyon algılarını ve deneyimlerini ortaya koymaktadırlar. Çalışmada; a) ırksal açık alan rekreasyonu kimliği, b) temsiliyet, c) rekreasyonel fırsatlar ve kısıtlamalar ile d)

boş zaman deneyiminde eşitlik olmak üzere dört kapsayıcı tema belirlenmiştir. En önemli sonucu, temsiliyet eksiliğinden kaynaklı güvenlik kaygılarının fazlalığı ve bunun açık alan rekreasyon alanlarındaki aidiyet duygusunu azalttığıdır. Başka bir deyişle açık alan rekreasyon alanlarında ırksal kimliğin temsiliyeti etkileyerek güvenlik endişelerini artırdığı ve bu durumun rekreatif faaliyetlere katılım noktasında bir kısıt yaratarak boş zaman deneyiminde eşitliği ortadan kaldırdığı vurgulanmaktadır. Özetle, çevresel adaletin sağlanamaması Hillsborough kentinde Afro-Amerikalıların açık alan rekreasyon faaliyetlerine katılımlarını olumsuz yönde etkilemektedir.

Powers vd. (2023) açık alan rekreasyon faaliyetlerine katılım konusunda ortaya çıkan bu durumu sistematik ırkçılık olarak değerlendirmektedir. Araştırmacılar, Pennsylvania'da gerçekleştirdikleri çalışmada rekreasyon alanı yöneticilerinin bu konuda eleştirel bir bilince sahip olup olmadıklarını belirlemeye çalışmışlardır. Araştırma sonucunda kentsel alanlardaki rekreasyon alan yöneticilerinin kırsal alanlardaki yöneticilere kıyasla daha yüksek bir eleştirel bilince sahip oldukları ve bu durumun kırsal alanlardaki yöneticilerin daha muhafazakâr ideolojilere sahip olmaları ile doğru orantılı olduğu ifade edilmektedir. Diğer bir ifadeyle kentten kırsala doğru gidildikçe muhafazakarlık artmakta ve açık alan rekreasyon alanlarında sistematik ırkçılık fazlalaşmaktadır. Irksal ayrımcılığın yanı sıra sosyo-ekonomik sınıf ve cinsiyet gibi bireysel sosyal kimlikler de boş zaman ortamlarında kesişerek aykırılışmaya veya güç farklılıklarına neden olmakta ve bu durum önemli bir dışlanma nedeni haline gelmektedir (Lovelock vd. 2011; Tewari vd. 2024). Sayılan çalışmalardan hareketle, bütünsel bir bakış açısıyla yaratılacak çevresel adaletin, açık alan rekreasyon faaliyetlerine eşit katılım noktasında belirleyici olduğu söylenebilir. Dolayısıyla bireysel faktörlerin politik, fiziksel, algılanan ve sosyal çevre ile olan uyumu son derece önemlidir.

Çevresel Çatışma

Çevresel çatışma, doğal kaynakların kullanımı, çevresel bozulma, nüfus artışı ve ekosistemlerin

korunması gibi konularla ilgili farklı gruplar arasında ortaya çıkan anlaşmazlıkları ifade etmektedir. Çevresel çatışmalar, olumsuz sosyal etkileri olan çevresel tehditlere yanıt olarak bireylerin ya da grupların harekete geçmesiyle ortaya çıkan ve ekonomik, sosyal ve politik boyutları olan sosyal çatışmalardır (Libiszewski 1991; Scheidel vd. 2020). Kısıtlı doğal kaynakların paylaşımı, çevresel kirlilik ve bozulma, olumsuz çevresel etkileri olan kalkınma projeleri (baraj, yol, maden ocağı vb.), iklim değişikliği, nüfus artışı, biyolojik çeşitlilik ve koruma alanları gibi temel nedenler çevresel çatışmaların kaynağı olabilmektedir. Öyle ki Homer-Dixon (1994), özellikle su ve tarım arazileri gibi hayati öneme sahip çevresel kaynak kıtlığının, toplumsal huzursuzluğa ve şiddetli çatışmalara yol açabileceğini ifade etmektedir. Scheidel vd. (2020) de çevresel çatışmaların, doğal kaynakların kullanımı ve çevresel bozulmalar nedeniyle dünya genelinde giderek arttığını belirtmektedir.

Bu çalışma kapsamında incelenen vakalardaki çatışmalar genellikle yerel halk ve devletler ya da şirketler arasında gerçekleşmektedir. Örneğin, Brezilya'daki Amazon yağmur ormanlarının korunması için mücadele eden yerel halk ve Hindistan'daki baraj projelerine karşı çıkan çevre savunucuları, karşılaşılan çevresel çatışmaların somut örnekleridir (EJAtlas 2024). Çevresel çatışmaların çözüm odaklı ele alınması; çevresel, sosyal ve ekonomik hususları bütünleştiren kapsamlı bir yaklaşımı gerektirmektedir. Taraflar arasındaki iş birliğini teşvik ederek, uluslararası destek mekanizmalarını güçlendirerek, yerel toplulukların haklarını koruyarak, adil kaynak dağılımını sağlayarak ve sürdürülebilir uygulamaları geliştirerek çatışmaları azaltıp uzun vadeli çevresel ve sosyal refahı sağlamak mümkün olabilmektedir (Clarke ve Peterson 2015; Scheidel vd. 2020).

YÖNTEM

Bu çalışmanın amacı çevresel adalet ile açık alan rekreasyonu arasındaki ilişkiyi gerçek vakalara dayanan küresel bir perspektifle bütünsel şekilde incelemektir. Çevresel adalet ve açık alan rekreasyonu arasındaki ilişkinin boyutlarını çevresel

çatışmaları analiz ederek ortaya koymak hedeflenmiştir. Buradan hareketle çalışma, turizm ve rekreasyon başlığı altında Haziran 2024 tarihine kadar oluşturulmuş çevresel adalet ile ilgili çatışmaların yer aldığı 94 vakanın bir analizini sunmaktadır. Vakalar ikincil kaynaklardan ve EJAAtlas veri tabanından yararlanılarak incelenmiştir. Bu kapsamda nitel araştırma yöntemlerinden biri olan ve sosyal bilimler alanında önemi giderek artan doküman analizinden yararlanılmıştır.

Doküman analizi hem basılı hem de elektronik belgelerin incelenmesi ve değerlendirilmesi için sistemli bir süreçtir (Bowen 2009; Yıldırım ve Şimşek 2021). Bu süreç; belgelere ulaşma, belgelerin özgünlüğünü kontrol etme, kodlama ve sınıflandırma ile veri analizi (içerik analizi) olmak üzere dört aşamadan oluşmaktadır (Forster 1994; Merriam 2009; Altheide ve Schneider 2017; Sak vd. 2021). Belgeler; kamuya açık (istatistikler, web siteleri vb.) ve kişisel olmak (koleksiyonlar, günlükler vb.) üzere iki bölümde sınıflandırılmaktadır (Bryman 2012). Bu kapsamda öncelikle araştırmanın konusu ve sorunu bağlamında Küresel Çevresel Adalet Atlası (EJAAtlas) üzerinden turizm-rekreasyon başlığı altında belgelenmiş kamuya açık vakalar tablolaştırılmıştır. Sonrasında bu vakalar başlıklar halinde farklı kaynaklardan (farklı web siteleri, haber siteleri, resmi internet siteleri) da sorgulanarak özgünlük açısından incelenmiştir. Tablolaştırılan bu vakalar (ülke, vaka, yıl, konu, etki, tür vb.) alanyazına dayalı olarak politik, fiziksel, sosyal ve algılanan çevre olmak üzere dört başlık altında değerlendirilmiştir (Rigolon vd. 2022).

Vakalar ve ilgili oldukları kategoriler hem araştırmacılar hem de araştırmacılar dışında bir öğretim üyesi tarafından ayrı ayrı incelenmiştir. Elde edilen veriler ışığında, “görüş birliği” ve “görüş ayrılığı” olan vakalar tartışılmış ve yeniden düzenlenmiştir. Çalışmanın güvenilirlik hesaplaması için Miles ve Huberman’ın (1994) önerdiği güvenilirlik formülü kullanılmıştır.

$$\text{Güvenilirlik} = \text{Görüş Birliği} / (\text{Görüş Birliği} + \text{Görüş Ayrılığı})$$

Yapılan hesaplama sonucunda araştırmanın güvenilirliği (iç tutarlılığı) yüzde 85 olarak hesaplanmıştır. Güvenilirlik hesaplarının en az yüzde 80 olması, araştırma için güvenilir kabul edilmektedir (Miles ve Huberman 1994). İncelenen vakaların, vaka numarasına göre hangi kategoride yer aldığı Tablo 1’de verilmektedir.

Tablo 1’den de anlaşılacağı gibi en çok vaka yaşanan kategori politik çevre olup, sosyal çevre en az vakaya sahip kategoridir.

Küresel Çevresel Adalet Atlası (EJAAtlas)

The Global Environmental Justice Atlas (EJAAtlas), dünya genelindeki çevresel adalet mücadelelerini ve çatışmalarını belgeleyen ve haritalayan bir veri tabanı olarak 2011 yılında akademisyenler ve sivil toplum gruplarının iş birliği ile kurulmuştur (Temper ve Del Bene 2016). EJAAtlas, ekolojik çatışmaları ve direniş alanlarını haritalandıran çevrimiçi bir veri tabanı ve etkileşimli bir haritadır. Bu harita, yerel toplulukların belirli ekonomik faaliyetlere karşı seferberliğini ve olumsuz çevresel etkilerin temel unsuru olduğu sosyo-çevre-

Tablo 1. Vakaların İlgili Olduğu Kategoriler

Kategoriler	Vakalar
Fiziksel Çevre	1, 3, 5, 7, 9, 14, 16, 20, 21, 24, 30, 32, 34, 36, 39, 40, 47, 49, 50, 56, 67, 69, 71, 81, 83, 85, 86
Sosyal Çevre	2, 37, 48, 61, 63, 74, 88
Politik Çevre	10, 11, 12, 15, 17, 19, 22, 23, 25, 31, 35, 38, 41, 46, 52, 53, 54, 55, 57, 58, 59, 60, 62, 68, 70, 77, 79, 80, 84, 89, 91, 92, 93, 94
Algılanan Çevre	4, 6, 8, 13, 18, 26, 27, 28, 29, 33, 42, 43, 44, 45, 51, 64, 65, 66, 72, 73, 75, 76, 78, 82, 87, 90

sel çatışmaları belgelemektedir. Çevresel adalet çatışmaları hakkındaki bilgileri sistematik hale getirmek için oluşturulan platformdaki çatışmalar genellikle güç eşitsizliklerinden kaynaklanmaktadır. EJAtlas, bu konularda bilgi, aktivizm ve savunuculuk için bir araç sağlamaktadır. EJAtlas'ın kuruluş amaçları arasında, örnek olay araştırmalarının ötesine geçerek geniş karşılaştırmalı ve istatistiksel analizlere doğru ilerleyerek politik ekolojiyi ilerletmek ve genişletmek yer almaktadır (Temper vd. 2015; Martinez-Alier vd. 2016). Günümüzde EJAtlas, çevresel çatışmalar ve çevre adaleti için harekete geçen ilgili aktörler hakkında en büyük küresel veri tabanını oluşturmaktadır. Yeni belgelenen vakalar ve bilgiler sürekli olarak platforma eklenmektedir. EJAtlas, çevresel adalet ve rekreasyon arasındaki ilişkiyi anlamak için de önemli bir kaynak sunmaktadır. EJAtlas'ta turizm-rekreasyon başlığı altında yer alan vakaların ülkelere göre dağılım haritası ise Şekil 2'de gösterilmektedir.

Şekil 2'den de anlaşılacağı gibi haritadaki en fazla vaka yoğunluğu Avrupa kıtasındadır. EJAtlas, 2012 yılından itibaren ortaya çıkmış bir platform olarak, Haziran 2024 itibarıyla yaklaşık 4119 vakayla çevresel çatışmalarla ilgili çev-

re savunucularının iddia ve eylemlerini belgeleyen en büyük küresel envanteri oluşturmaktadır. EJAtlas'ta yer alan vakaların 1920 (ABD ve Avustralya) ve 2021 (Fransa) yılları arasında gerçekleştiği anlaşılmaktadır.

EJAtlas yalnızca daha önce başka bir yerde yayımlanmış ikincil kaynaklar aracılığıyla doğrulanabilen vakaları belgelemektedir. Bu kaynaklar arasında akademik makaleler, gazete makaleleri, davalar, resmi şikayetler ve diğer yasal belgeler, sivil toplum raporları ve diğer kaynaklar yer almaktadır. Bu çalışmada, EJAtlas veri tabanında yer alan turizm ve rekreasyon başlığı altındaki çevresel çatışmalara ilişkin sistematik ve karşılaştırmalı bir analiz yapılmıştır. Burada analiz edilen tüm çatışma vakaları EJAtlas web sayfasından çevrim içi ve anlık olarak incelenebilmektedir.

BULGULAR

EJAtlas veri tabanından elde edilen vakaları içeren veri seti (n= 94), Haziran 2024'e kadar kaydedilen turizm ve rekreasyon ile ilgili tüm çevresel çatışmaları içermektedir. Bu çatışmaların kıtalara göre dağılımına bakıldığında 37 vaka ile Avrupa kıtası başı çekmektedir; ardından Amerika (34 vaka), Asya (21 vaka) ve diğer kıtalar (2 va-

Şekil 2. EJAtlas veri tabanında yer alan 'turizm-rekreasyon' vaka haritası

Kaynak: EJAtlas 2024

ka) sıralanmaktadır. EJAAtlas'ta belgelendirilen vaka sayısının en fazla olduğu ülkeler ise İspanya (11), Meksika (8), Fransa (7) ve Hindistan (7) olup, Türkiye'den yalnızca bir vaka kayıt altına alınmıştır. Toplam 94 vakadan yalnızca 17'sinde (yüzde 18) gerçekleştirilen çevresel eylemler sonuç vermiş, yüzde 82'sinde ise herhangi bir sonuç alınamamıştır. Çevresel çatışma yaşanan alanlar incelendiğinde vakaların çoğunlukla (65 vaka) kırsalda gerçekleştiği, kentsel (15 vaka) ve yarı-kentsel (14) alanlarda ise vaka sayısının daha az olduğu görülmektedir.

Vakalar etki yoğunluklarına göre yüksek, orta, düşük ve latent (belirtilmemiş) şeklinde kümelendirilmiştir. Buna göre 20 vaka yüksek etki yoğunluğuna sahipken, 42 vaka orta, 30 vaka düşük ve iki vaka latent olarak belirtilmektedir. Yüksek etki yoğunluğuna sahip vakalar genellikle yerel halkın yaşam kalitesine ve sosyo-ekonomik yapısına veya doğaya doğrudan zarar veren projelere yönelik yaşanan çevresel adalet çatışmalarıdır. Orta yoğunluktaki vakalarda ise yerel halkın paydaş olarak dikkate alınmadığı, çeşitli ekonomik, sosyal ya da çevresel kaygıların olduğu ancak tam anlamıyla yaratacağı etkinin ne düzeyde olacağı öngörülemeyen (yeni bir turizm türünün yaygınlaştırılmak istenmesi, yeni bir rekreatif alan açılması vb.) çatışmalar yer almaktadır. Düşük yoğunluktaki vakalarda genellikle kamusal alanların özelleştirilmesi, yerel halkın yaşam koşullarına saygı gösterilmemesi, karbon ayak izinde yaşanacak artış gibi farklı projelerin çevresel adalet üzerinde yaratmış veya yaratabilecek olduğu çatışmalar kümelendirilmiştir.

Bu çalışmada ele alınan veriler (94 vaka) konusu ve rekreasyona etkisi başlıklarında birlikte ele alınmış ve Rigolon vd. (2022) modeline uygun olarak politik, fiziksel, sosyal ve *algılanan çevre* kategorilerinde değerlendirilmiştir. Buna göre; kamu yatırımları, politikaları, planlama süreçleri, sistematik ırkçılık, özelleştirmeler, polisiye tedbirler, ücretlendirmeler, kullanım düzenlemeleri, kâr amacı gütmeyen yatırımlar, arazi kullanım politikaları, hibeler, politik etkiler, rekreasyon alanlarının finansmanı gibi konular politik çevre başlığı altında ele alınmaktadır. Rekreasyon alanlarına/kaynaklarına yakınlık, rekreasyon

merkezlerinin büyüklüğü, bakımı, rekreasyon alanlarındaki olanaklar, doğal özellikler (ağaç, su, hayvan türleri vb.), rekreasyon alanlarının/programlarının konumu ve çevresindeki uygun fiyatlı konutlar, rekreasyon alanlarının çevresindeki konut yoğunluğu, çevresel tehlikeler, rekreasyon alanları ve çevresindeki toplu taşıma olanakları, yürüyüş ve bisiklet rotalarındaki güvenlik ve kolaylık konuları ise *fiziksel çevre* başlığı altında irdelenmektedir. Algılanan çevre kategorisi güvenlik, konfor, uygunluk, kalabalık, estetik ve erişilebilirlikten oluşurken; suç, ırksal profileme, sosyal destek, yerel bağlılık, taciz/tehdit, sosyal sermaye ve kültürel normlar ise *sosyal çevre* kategorisinde yer almaktadır. Bu bağlamda 94 vakanın analizi sonucunda ortaya çıkan kodlar ve kategoriler Tablo 2'de verilmektedir.

Tablo 2'den de anlaşıldığı gibi en çok vaka politik çevre kategorisinde yer alırken, en az vaka ise sosyal çevre kategorisindedir. Algılanan çevre ve fiziksel çevre kategorilerindeki vaka sayıları ise neredeyse eşittir. Politik çevre kategorisinde yaşanan çevresel adalet çatışmalarının daha fazla olmasının sebebi ise özellikle yerel halkın temsiliyet ve karar alma süreçlerine dahil edilmeden uygulanan plan ve politikalarıdır. Başka bir ifadeyle yönetsel adaletin sağlanmaması ve bunun sonucunda yaşanan çatışmalardır.

Politik Çevre

Çevresel adaletin bir ayağını oluşturan yönetsel adaleti kapsayan ve genellikle kamusal planlama ve politikaları içeren politik çevre, özellikle yerel halk ile hükümetler arasındaki çatışmalara odaklanmaktadır. Bu kategori altında yer alan vakalarda çoğunlukla açık alan rekreasyonu tesis ve faaliyetlerinde yerel halkın süreçlere dahil edilmemesi, ötekileştirme, özelleştirmeler, açık alan rekreasyon düzenlemeleri, turizm tesisleri yapımı, kıyı kullanım hakkı, ücretlendirme gibi doğrudan yerelin yaşam kalitesine olumsuz yönde etki eden çatışmalar yer almaktadır. Örneğin Vaka 10'da Rio de Janeiro (Brezilya) şehri yerel yönetimi 1980 yılında eski işçi evlerinin bulunduğu Horto mahallesini turizme açarak, yerel halkı yerinden etmiştir. 550 ailenin yaşadığı bölgede yerel halk-yerel yönetim çatışması

yaşanmış ve yöntemsel adalet sağlanamadığından çevresel adalet çatışması yerel halk aleyhine sonuçlanmıştır.

Bir diğer vaka ise 2013 yılında İspanya hükümeti ile Cádiz'in La Almoraima kırsal bölgesinde yaşayan yerel halk arasında yaşanmıştır (Vaka 62). İspanya Tarım, Gıda ve Çevre Bakanlığı'nın bölgeyi 300 milyon avro karşılığında turizm tesisleri, özel havalimanı ve golf sahaları için özelleştirmeye açması yerel halkın kamusal rekreasyon alanlarına erişimini kısıtlayarak çatışmaya neden olmuştur. Yine bu durum çevresel adaleti dikkate almayan bir hükümet politikası örneği olarak dikkat çekmektedir. Yaşanan çatışmalarda ölümle sonuçlanan vakalara da rastlanmaktadır. Örneğin 1990 yılında Hacienda Looc, Nasugbu, Batangas (Filipinler) eyaletinde bulunan 8.650 hektarlık bir arazi özelleştirilmiş ve turizm tesisleri yapılmıştır. Çevre savunucularının yerel halk ile yapmış oldukları protestolarda dokuz çevre aktivisti yaşamını kaybetmiştir (Vaka 38).

Bir diğer örnek vaka ise sistematik ırkçılık ve yoksullaştırma ile yerel halkın yerinden edilmesini konu almaktadır. 1900'lü yılların başında ABD hükümeti yaklaşık 200 yıl boyunca sistematik bir şekilde Hawaii'de yaşayan yerel toplulukları ötekileştirerek onların kültürüne ait olmayan bir turizm gelişimini yaratmıştır (Vaka 89). Bu durum Powers vd.'nin (2023) çalışmasında ortaya koymuş olduğu hükümetler tarafından yapılan sistematik ırkçılığın açık alan rekreasyon

alanlarına erişimin kısıtlayıcısı olduğu sonucu ile benzerlik göstermektedir. Yöntemsel adaletin sağlanmadığı, diğer bir ifadeyle yerel toplumların paydaş olarak kabul edilmediği politik süreçler çevresel adaletin yoksunluğu anlamına gelmektedir. Dolayısıyla her türlü açık alan rekreasyon faaliyetlerinde yerelin karar alma süreçlerine dahil edilmesi ve temsiliyetinin sağlanması gerekmektedir.

Fiziksel Çevre

Çevresel adaletin bir diğer boyutu da dağılımsal adalet olup, ekolojik rekreasyonel model içerisinde fiziksel çevreyi kapsamaktadır (Rigolon vd. 2022). Fiziksel çevre kategorisinde yer alan çevresel adalet çatışmaları; özellikle çevresel tehlikeler, doğal alanların yok olması, rekreasyon alanlarındaki konut yoğunluğu gibi doğrudan doğal çevreye etki eden konuları kapsamaktadır. Örneğin 94 vaka içerisinde Türkiye'den tek örnek olan vaka, Çıralı sahilindeki (Antalya) 90 hektarlık alanın 18 hektarlık kısmının önce bir futbol kulübüne sonrasında ise bir otel grubuna tahsis edilmesi ile ortaya çıkan çevresel adalet çatışmasını içermektedir (Vaka 86). 2011 yılında Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na bağlı Antalya Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun söz konusu alandaki tesislerin yapımına onay vermesi doğal çevrenin (ağaçlar, hayvan türleri vb.) yok edilmesine yol açmıştır.

Tablo 2. Kodlar ve Kategoriler

Kategoriler	Kodlar
Politik Çevre (34 Vaka)	Savunuculuk, özelleştirme, mülksüzleştirme, ücretli tesisler, park kullanım düzenlemeleri, arazi kullanımı, politik etki, hükümet, yasal
Fiziksel Çevre (27 Vaka)	Çevresel tehlike, milli park, bisiklet yolu, ağaç, su, hayvan türleri, doğal yaşam, bakım, yakınlık, büyüklük, konut yoğunluğu, olanaklar, konum, tesisleşme
Algılanan Çevre (26 Vaka)	Güvenlik, kalabalık, estetik, erişilebilirlik, düzen, yerinden etme, tehlike, tehdit, istismar, şiddet
Sosyal Çevre (7 Vaka)	Suç, taciz, kültürel değerler, gelenekler, ırk, yerel topluluk, kültürel miras, sosyal sermaye, sosyal kısıtlama, kutsal, dini, saygı, saldırı

Çatışmanın çözümle sonuçlandırıldığı bir örnek vaka, 2008 ile 2010 yılları arasında Kosta Rika'nın Sardinal bölgesinde yaşanan yerel halkın içme suyu sıkıntısına yol açan çatışmadır (Vaka 67). Bu vakada yerel halka içme suyu sağlayan su kemerlerinin kıyı bölgelerindeki turizm tesislerine tahsis edilmesi hukuksal bir mücadeleye yol açmış ve yerel halkın lehine sonuçlanmıştır. Bir başka vakada ise 2015 yılında Meksika'da, yüksek miktarda karbondioksit tutmaları sayesinde iklim değişikliği ile mücadeleye katkı sağlayan 58 hektarlık Mangrov ormanları, turizmin gelişimi için tahrip edilmiştir (Vaka 14). 2000-2003 yılları arasında İtalya'nın Porto Tolle bölgesinde de yine benzer bir çatışma yaşanmıştır (Vaka 36). Bölgede 3500 kişi kapasiteli bir turist köyü projesi yapılmak istenmiş ancak nehir kıyısında planlanan bu proje doğal çevre üzerinde yaratacağı olumsuz etkiler nedeniyle yerel dernekler tarafından iptal ettirilmiştir. Bu vakalar açık rekreasyon alanları ve çevresindeki doğal kaynakların eşit kullanımını gerekli kılması ve korunma-kullanma dengesinin sağlanması gerekliliğini (dağılımsal adalet) ortaya koyması bakımından önemlidir (Bojer 2005; Rice ve Phillips 2023). Bu durumda *dağılımsal adalet*, çevresel adaletin bir belirleyicisi olarak insan-doğa etkileşimi içerisinde eşit gözetilme ilkesini içinde barındırmalıdır (Francione 2022).

Algılanan Çevre

Dağılımsal ve etkileşimsel adaleti bir arada içeren ve bu yönüyle bireysel faktörleri de (demografik özellikler) kapsayan algılanan çevre, bireylerin fiziksel çevre ile kurdukları niteliksel ilişkiyi ifade etmektedir. Bireylerin fiziksel çevreye ilişkin güvenlik, konfor, estetik erişilebilirlik ve kitlesel yoğunlaşma gibi algıları bu çevrenin belirleyici faktörlerini oluşturmaktadır. Bu bağlamda algılanan çevre kategorisinde yer alan çatışmalar genellikle rekreasyonel faaliyetler neticesinde ortaya çıkan ya da çıkması muhtemel olumsuz durumlara yönelik bireysel kaygıları içermektedir (Rigolon vd. 2022). Örneğin Karayipler'deki ada ülkesi Saint Lucia'da 2003 yılında bir hektarlık açık su yunus parkı ile beş hektarlık bir rekreasyon alanı oluşturulmak istenmiş ve bu durum

çevresel adalet arayışını beraberinde getirmiştir. Ekonomisi ekoturizme ve balıkçılığa dayanan Saint Lucia'ya yapılan rekreasyon tesisi hem doğal çevreye hem de balıkçılıkla geçinen yerel halka olumsuz etki etmiştir. Öyle ki yüksek çatışma derecesine sahip bu vakada protestolar sürecinde bir kadın çevre savunucusu hayatını kaybetmiştir (Vaka 72). Bu proje hem yunus balıklarının doğal hayatına hem de halihazırda mevcut nüfusun üç katı sayıda turisti ağırlayan Saint Lucia'da yaşayan topluluklara zarar vermiştir.

Benzer bir vaka 2013 yılında Hindistan'da gerçekleşmiştir. Raid de Himalaya isimli ralli etkinliği, yarattığı turist yoğunluğu ile bölge yerel halkının tepkisini çekmiştir. Ayrıca ralli güzergahı Himalaya bölgesinin doğal çevresine de zarar vermiştir (Vaka 65). Bir başka vaka ise suç oranlarının artması ile bireylerin güvenlik ihtiyacına karşı ortaya çıkan bir çatışmayı içermektedir. Nitekim 1984 yılında Meksika'nın Huatulco koylarında başlatılan büyük ölçekli turizm projesi, günümüze kadar uzanan süreç içerisinde bölgedeki sosyo-ekonomik çevreyi yoksullaştırarak ve göç yoğunluğu yaratarak bölgenin doğal atmosferinin kaybolmasına, suç oranlarının artmasına neden olmuştur (Vaka 8). Dağılımsal ve etkileşimsel adaleti bir arada içeren algısal çevreye yönelik yaşanan bir çevresel adalet çatışması da 1999 yılında Porto Riko'daki La Playuela plajının 150 dönümlük arazisinin 121 dönümünü kapsayan 50 milyon dolarlık bir otel kompleksi projesine yöneliktir (Vaka 6). Verilen mücadelelerin sonuçsuz kaldığı çatışma sonucu, projenin büyüklüğü nedeniyle hem yerel halkın temel yaşam alanları kısıtlanmış, hem mercanlar, deniz kaplumbağaları gibi deniz canlılarına zarar verilmiş, hem de Porto Riko'nun bakir alanlarından birine yerel halkın erişimi engellenmiştir.

Vakalar içerisinde dikkat çeken bir diğer çevresel adalet çatışması, Fransa'daki Le Mont Saint Michel Manastırı'nın görünümünü bozacak 140 metre yüksekliğinde dört rüzgar türbininin kurulmasını öngören bir proje sonucu yaşanmıştır (Vaka 78). Bölgenin turizm yapısına zarar vereceği için 2007 yılında başlayan protestolar 2013 yılında yerel halk lehine sonuç vermiş ve proje iptal edilmiştir. Turizm projelerine karşı verilen

mücadelelerin kaydedildiği EJAtlas veri tabanında Le Mont Saint Michel mücadelesinin farklı bir içeriğe sahip olduğu görülmektedir. Genellikle turizm projelerinin iptal edilmesine yönelik mücadelelerin kaydedildiği EJAtlas (2024) veri tabanında Le Mont Saint Michel mücadelesinin turizmi koruma amacı taşıması onu diğer vakalardan farklı kılmaktadır.

Sosyal Çevre

Bireyin diğer insanlarla ve kamusal rekreasyon alanları ile kurduğu etkileşimin niteliğini ifade eden etkileşimsel adalet ve bunun kapsamış olduğu sosyal çevreye ilişkin çatışmalar, tüm vakalar içerisinde en az belgelenen kategoriyi oluşturmaktadır. Yerel toplulukların kültürel değerleri, gelenekleri, sosyal sermayesi, kültürel mirası, yaşam tarzları konularında yaşanan çatışmalar bu kategori altında değerlendirilmektedir (Rigolon vd. 2022). 2009 yılında ABD'nin Arizona eyaletindeki San Francisco Peaks bölgesinde yapay kar ile bir kayak merkezi oluşturulmak istenmiş, ancak projenin gerçekleştirileceği alanın Kızılderili kabilelerin kutsal inanç alanı olması sebebiyle çevresel adalet çatışması yaşanmıştır (Vaka 37). Öyle ki 13 farklı kabile bu projeyi kendi kutsal alanlarına yönelik ciddi bir saygısızlık ve saldırı olarak görmüş ve projenin gerçekleşmemesi için mücadele etmiştir. Ancak yapılan mücadeleler sonuç vermemiş ve dava süreçleri yerel toplulukların aleyhine neticelenmiştir.

1991-2020 yılları arasında benzer bir vaka Kanada'da yaşanmış, ancak bu çatışma yerel halk lehine sonuçlanmıştır. Ktunaxa bölgesinde yaşayan yerel topluluklar için büyük kültürel öneme sahip ve çok eski dönemlerden beri var olan Purcell dağlarındaki Jumbo buzullarına yapılmak istenen kayak merkezi, gerçekleştirilen mücadele sonucunda 2020 yılında yerli koruma alanı olarak Ktunaxa Ulusal Konseyi'ne devredilmiştir (National Observer 2020). Bir diğer örnek 2014 yılında Filipinler'deki Lio turizm bölgesinde gerçekleştirilen ve Berlin Turizm Fuarı'nda sürdürülebilir turizm projesi ödülü alan çalışmadır. Her ne kadar proje ödüle layık görülmüşse de bölgedeki yerel halkın değerlerine saygı gösterilmediği için çatışmaya neden olmuştur (Vaka

63). Proje ile yaratılan tesisleşme orada yaşayan halkın yerel bağlılığına da olumsuz etki ederek kendi geleneklerinin yaşatılması önünde bir engel oluşturmuştur.

Bir diğer sosyal çevre çatışması Endonezya'da gerçekleşmiştir. 2011 yılında Lambok adasında ilan edilen Mandalika Kentsel Gelişim ve Turizm Projesi'nin gerçekleştirilme aşamasında yerli Sasak halkı proje hakkında yeterince bilgilendirilmemiş, zorunlu göçe tabi tutulmuş, yerel halka verilen istihdam sözleri tutulmamış, halkın balıkçılık ve çiftçilik kaynakları ellerinden alınmış, tazminatları ödenmemiş, yerleştikleri yeni arazilerin tapuları verilmemiştir. Ayrıca kendi topraklarından göç etmek istemeyen halkın, yapılan motosiklet pistinden dolayı hareket özgürlüğü de elinden alınmıştır (Vaka 2). Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu tarafından projenin finansal kaynaklarının durdurulması gerektiği rapor edildiği halde, devam eden proje Sasak halkının kültürüne zarar vermektedir. Özetle, açık alan rekreasyon faaliyeti süreçlerinde (tesisleşme vb.) kültürel değerlerin bir miras unsuru olarak kabul edilmesi ve yaratılacak olan rekreasyon alanının etkileşimsel adaleti sağlayacak şekilde kurgulanması önem arz etmektedir (Low 2013; Kabisch ve Haase 2014; Rigolon ve Németh 2021).

TARTIŞMA VE SONUÇ

Kavramsal olarak 1970'li yıllarda ortaya çıkan, sonrasında yaygınlaşmaya başlayan ve özellikle son 40 yıldır ABD'de açık hava rekreasyon katılımındaki ırksal ve etnik eşitsizliklere odaklanan araştırmalar, bu konudaki alanyazının zenginleşmesine katkı sunmaktadır (Shinew vd. 2006; Mohai vd. 2009; Rigolon ve Németh 2021). Avrupa'da yapılan çalışmalar ise sınırlı sayıda olup (Jay vd. 2012; Kloek vd. 2013; Suárez vd. 2020), Türkiye özelinde bakıldığında bu çalışmanın ilk olma özelliği taşıması, alanyazına yapacağı katkı açısından önemlidir. Bu bağlamda çevresel adalet ve açık alan rekreasyonu ilişkisine odaklanan ve söz konusu ilişkiyi derinlemesine irdeleyen çalışma sonuçlarının hem teoriye hem de uygulamaya katkı sunacağı düşünülmektedir.

EJAtlas sitesinde yer alan 94 vakada ortaya çıkan temel sonuç çevresel adalet kavramının ne-

gatif yönlü bir kavram olduğudur. Başka bir ifadeyle çevre sorunlarını yaratanlar ile bu sorunlara maruz kalanlar arasında yaşanan çatışmalar çevresel adalet arayışını ya da çevresel adaletsizliği doğurmaktadır. Vakalardan hareketle küresel ölçekte çevresel adaletin sağlanması veya ontolojik olarak var olabilmesi ancak bir çatışma ve mücadele sonucu gerçekleşebilmektedir. Öyle ki söz konusu vakalar içerisinde yalnızca 17 vakada ortaya çıkan çatışma ve sonrasında yaşanan mücadeleler sonuç vermiş, diğer vakalarda ise çevresel adalet lehine bir netice elde edilememiştir. Rigolon vd. (2022) de ortaya koymuş oldukları çevresel adalet temelli ekolojik rekreasyon modelinde tam da bu durumu vurgulamaktadır. Bireysel faktörlerin (demografik özellikler) insanların marjinalleştirilmesini/ötekileştirilmesini/yok sayılmasını oluşturan temel değişkenler olduğu ve bunun politik, fiziksel, sosyal ya da algılanan çevre ortamlarında çevresel adaletsizlikle ilgili yol açtığı ifade edilmektedir.

İncelenen vakalarda ise etnik farklılıklar, inançsal farklılıklar, güven ortamının yok olması, kültürel değerlere önem verilmemesi ve saygı gösterilmemesi, doğal yaşamın hiçe sayılması ve tesisleşme, turistik yoğunlaşma, karar alma süreçlerinde yerel toplulukların paydaş olarak görülmemesi ve temsiliyetlerinin sağlanmaması, mülksüzleştirme gibi aslında politik, fiziksel, sosyo-ekonomik çevrenin iç içe geçtiği bir çevresel adaletsizlik süreci ile karşılaşmaktadır. Dolayısıyla modelde de belirtildiği gibi hem dıştan içe hem de içten dışa olacak şekilde bütünsel bir yaklaşım ile çevresel adaletin sağlanması gerekmektedir (Rigolon vd. 2022). Diğer bir ifadeyle bireylerin politik çevre içerisinde demografik özelliklerine göre aykırılaştırılmadan planlama ve karar süreçlerine dahil edilmeleri sağlanmalı ve politik çevre içerisinde gönüllü bir şekilde yer almaları sağlanabilmelidir. Bu sayede birey politik çevrenin bir paydaşı olarak fiziksel ve sosyal çevre üzerinde söz sahibi olurken, aynı zamanda algılanan çevrenin de belirleyicisi olabilecektir. Bu sayede açık alan rekreasyon faaliyetlerine katılım konusundaki kısıtlılıklar (ırkçılık, cinsel tercih, sınıfsal farklılık vb.) ortadan kalkarak bireylerin söz konusu alanlara yönelik aidiyet duyguları artacaktır. Bu da her bir çevresel ortam

için yönetsel (politik çevre), dağılımsal (fiziksel ve algılanan çevre) ve etkileşimsel (sosyal ve algılanan çevre) adaletin bir arada düşünülmesini ve çevresel adaletle yönelik bütünsel bir yaklaşım geliştirilebilmesini gerekli kılmaktadır (Blue vd. 2021).

Araştırmanın bir diğer önemli bulgusu, EJAAtlas'ta belgelenen vakaların çoğunluğunun kırsal alanlarda gerçekleştiği ve bu yönüyle kırsal alanlarda kentsel ya da yarı kentsel alanlara kıyasla daha fazla çevresel adalet çatışmasının yaşandığıdır. Bu durum kentlerden kırsala doğru gidildikçe artan muhafazakârlığa bağlı olarak sistematik ırkçılığın artmasıyla açıklanabilir (Powers vd. 2023). Başka bir deyişle kırsal alanlardaki açık alan rekreasyon yatırımlarında kamu ve özel işletme sahiplerinin ve yöneticilerinin eleştirel bilince sahip olup olmaması, yerel toplulukların sistematik ırkçılıkla karşılaşmasının bir belirleyicisi olabilmektedir. Aynı zamanda bireylerin demografik özellikleri de (dil, din, cinsiyet, sınıf vb.) eleştirel bilince sahip olmayan kamusal ya da özel işletmelerin tutumları ile rekreasyon ortamlarında kesişerek aykırılaştırma sürecini hızlandırmaktadır (Byrne 2009; Lovelock vd. 2011; Davis 2019; Tewari vd. 2024). Nitekim pek çok vakada özellikle kırsal bölgelerde açık alan rekreasyon yatırımlarının yapılacağı çevrede yaşayan yerel halkın azınlık olarak görüldüğü ve bu nedenle dikkate alınmadığı, özelleştirme ya da kamulaştırma yoluyla bu bölgelerin yatırım programına dahil edildiği görülmektedir. Oysa ki çevresel adalet yalnızca çoğunluğun değil azınlığın da politik çevre içerisinde tüm süreçlere dahil edildiği bir eleştirel bilince işaret etmektedir (Brooks vd. 2022). Bunun temelinde de insandoğa ilişkisi özelinde her canlının türüne, diline, dinine ya da kültürel değerlerine saygı duymayı gerekli kılan eşit gözetilme ilkesinin bulunduğu açıktır (Francione 2022). Dolayısıyla herhangi bir rekreasyon yatırımı ya da faaliyeti salt belli bir grubun ya da zümrenin çıkarına dayalı olduğunda çevresel adaletten söz edebilmek mümkün olmamaktadır. Çevresel adalet çatışmalarının çoğunluğunun Fransa, İtalya, ABD gibi Amerika ve Avrupa (71 vaka) kıtasında yer alan ülkelerde yaşandığı göz önüne alındığında, söz konusu ülkelerde özellikle özelleştirmeye dayalı yoğun

neoliberal politikalara sahip ve muhafazakâr/ sağ liberteryen yapıların çoğunlukta olduğu ülkeler olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla hem Powers vd.'nin (2023) ifade ettiği sistematik ırkçılığın fazla, hem de Francione'nin (2022) işaret ettiği eşit gözetilme ilkesinin göz ardı edildiği ve açık alan rekreasyon faaliyetlerine katılımın eşit olmadığı zehirli bir yapı ortaya çıkmaktadır (Pezzullo 2009). Bu da yaşanan vakalarda ortaya çıkan çevresel adalet çatışmalarının neden söz konusu ülkelerde daha yüksek olduğunu açıklamaktadır.

Araştırmanın Sınırlılıkları ve Gelecek Çalışmalar için Öneriler

Bu araştırma bazı sınırlılıklar içermektedir. Örneğin veri tabanında bazı ülkeler diğerlerinden daha ayrıntılı olarak haritalandırılmıştır. Bunun nedeni, o ülkelerde daha fazla çevresel çatışma olması değil, o konuda daha fazla veri bulunmasıdır. EJAtlas'ta da belirtildiği üzere veri olmaması çatışmaların olmadığı anlamına gelmemektedir (EJAtlas 2024). Bir diğer sınırlılık ise dil konusudur. Veri tabanındaki bazı vakaların İngilizce dışında başka dillerde (İspanyolca, İtalyanca, Fransızca vb.) yer alması çeviri sorununa neden olabilmektedir. Bu sınırlamalara rağmen, EJAtlas veri seti şu anda çevresel çatışmalara ilişkin mevcut en kapsamlı küresel örneği temsil etmektedir.

Açık alan rekreasyonu ve çevresel adalet arasındaki ilişkinin varlığı, açık alan rekreasyon faaliyetlerine eşit düzeyde katılımı koşutluk göstermektedir. Gelecek çalışmalarda Türkiye özelinde açık alan rekreasyon faaliyetlerine katılımı bireysel faktörlerin etkisi, söz konusu faktörlerin politik, fiziksel, sosyal ve algılanan çevre üzerindeki aracılık rolleri tartışılabilir. Ayrıca EJAtlas platformunda yer alan vakalar kırsal, yarı-kentsel ve kentsel olmak üzere bölümlenebilir ve çevresel adaletin sağlandığı ve sağlanmadığı çatışmalar derlenebilir. Çevresel adalet ve açık alan rekreasyonu ilişkisi üzerine bibliyometrik bir analiz gerçekleştirilerek alanyazın ayrıntılı olarak incelenebilir. Söz konusu ilişkinin politik boyutu disiplinlerarası bir yaklaşımla derinlemesine irdelenebilir. EJAtlas veri tabanının sunduğu olanaklardan daha fazla yararlanabilmek adı-

na belirli bir bölgede kayıtlı turizm-rekreasyon vakaları ile diğer kategorilerde yer alan vakalar birlikte incelenerek söz konusu bölgenin çevresel adalet süreci disiplinlerarası çalışmalarla derinlemesine ele alınabilir. Ayrıca EJAtlas veri tabanına katkı sağlayabilmek adına Türkiye'de turizm-rekreasyon alanındaki çevresel çatışmalar örnek olay yöntemine uygun olarak incelenebilir.

KAYNAKÇA

- Altheide, D.L. ve Schneider, C.J. (2017). *Qualitative Media Analysis*. Londra: SAGE Publications.
- Blue, G., Bronson, K. ve Lajoie-O'Malley, A. (2021). Beyond Distribution and Participation: A Scoping Review to Advance a Comprehensive Environmental Justice Framework for Impact Assessment, *Environmental Impact Assessment Review*, 90, 106607.
- Bojer, H. (2005). *Distributional Justice: Theory and Measurement*. Londra: Routledge.
- Bowen, G. A. (2009). Document Analysis as a Qualitative Research Method, *Qualitative Research Journal*, 9 (2): 27-40.
- Brooks, S. D., Braun, S.M. ve Prince, D. (2022). Critical Consciousness in High School Outdoor Experiential Environmental Education, *Journal of Experiential Education*, 45 (4): 392-412.
- Bryman, A. (2012). *Social Research Methods*. Oxford: Oxford University Press.
- Bullard, R.D. (1994). *Dumping in Dixie: Race, Class, and Environmental Quality*. Boulder: Westview Press.
- Bullard, R.D. ve Johnson, G.S. (2000). Environmental Justice: Grassroots Activism and Its Impact on Public Policy Decision Making, *Journal of Social Issues*, 56 (3): 555-578.
- Byrne, J., Wolch, J., ve Zhang, J. (2009). Planning for Environmental Justice in An Urban National Park, *Journal of Environmental Planning and Management*, 52 (3): 365-392.
- Clarke, T., ve Peterson, T. R. (2015). *Environmental conflict management*. Londra: SAGE Publications.
- Collins, S., ve Brown, H. (2007). The Growing Challenge of Managing Outdoor Recreation, *Journal of Forestry*, 105 (7): 371-375.
- Davis, J. (2019). Black Faces, Black Spaces: Rethinking African American Underrepresentation in Wildland Spaces and Outdoor Recreation, *Environment and Planning E: Nature and Space*, 2 (1): 89-109.
- Demirdal, M.B. (2019). İnsan Haklarının Temellendirilmesine Yardımcı Bir Kavram: Adalet İlkeleri, İnsan Hakları Yıllığı, 37: 1-35.
- EJAtlas (2024). Global Atlas of Environmental Justice, <https://ejatlas.org>, Erişim tarihi: 24 Haziran 2024.
- EPA (2024). Environmental Justice, <https://www.epa.gov/environmentaljustice>, Erişim tarihi: 1 Nisan 2024.
- Fennell, D. (2003). *Ecotourism: An Introduction* (İkinci baskı). Londra: Routledge.
- Floyd, M. ve Johnson, C. (2002). Coming to Terms with Environmental Justice in Outdoor Recreation: A Conceptu-

- al Discussion with Research Implications, *Leisure Sciences*, 24 (1): 59-77.
- Forster, N. (1994). The analysis of company documentation. İçinde; C. Cassell ve G. Symon (Editörler), *Qualitative methods in organizational research-a practical guide* (ss. 147-166). Londra: SAGE Publication.
- Francione, G.L. (2022). *Hayvan Haklarına Giriş- Çocuğunuz mu Köpeğiniz mi?* (Birinci baskı) (Çeviri: Renan Akman ve Elçin Gen). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Holden, A. (2000). *Environment and Tourism*. Londra: Routledge.
- Homer-Dixon, T.F. (1994). Environmental Scarcities and Violent Conflict: Evidence from Cases, *International Security*, 19 (1): 5-40.
- Jackson, E.L. (1986). Outdoor Recreation Participation and Attitudes to the Environment, *Leisure Studies*, 5 (1): 1-23.
- Jay, M., Peters, K., Buijs, A. E., Gentin, S., Kloek, M. E. ve O'Brien, L. (2012). Towards Access for all? Policy and Research on Access of Ethnic Minority Groups to Natural Areas in four European Countries, *Forest Policy and Economics*, 19: 4-11.
- Johansen, P.H., Fisker, J.K. ve Thuesen, A.A. (2021). 'We Live in Nature All the Time': Spatial Justice, Outdoor Recreation, and The Refrains of Rural Rhythm, *Geoforum*, 120: 132-141.
- Kabisch, N. ve Haase, D. (2014). Green Justice or Just Green? Provision of Urban Green Spaces in Berlin, Germany, *Landscape and Urban Planning*, 122: 129-139.
- Kloek, M.E., Buijs, A.E., Boersema, J.J. ve Schouten, M.G. (2013). Crossing Borders: Review of Concepts and Approaches in Research on Greenspace, Immigration and Society in Northwest European Countries, *Landscape Research*, 38 (1): 117-140.
- Lee, S. ve Jamal, T. (2008). Environmental Justice and Environmental Equity in Tourism: Missing Links to Sustainability, *Journal of Ecotourism*, 7 (1): 44-67.
- Libiszewski, S. (1991). What is an Environmental Conflict?, *Journal of Peace Research*, 28 (4): 407-422.
- Lovelock, K., Lovelock, B., Jellum, C. ve Thompson, A. (2011). In Search of Belonging: Immigrant Experiences of Outdoor Nature-Based Settings in New Zealand, *Leisure Studies*, 30 (4): 513-529.
- Low, S. (2013). Public Space and Diversity: Distributive, Procedural and Interactional Justice for Parks. İçinde; G. Young ve D. Stevenson (Editörler.) *The Ashgate Research Companion to Planning and Culture* (ss. 295-310). Surrey: Ashgate Publishing.
- Maller, C., Townsend, M., Pryor, A., Brown, P. ve St. Leger, L. (2006) Healthy Nature Healthy People: 'Contact With Nature' as an Upstream Health Promotion Intervention for Populations, *Health Promot Int.*, 21 (1): 45-54.
- Martin, A.L., Adams, A.E. ve Stein, T.V. (2023). Equity, Identity, and Representation in Outdoor Recreation: 'I am not an outdoors person', *Leisure Studies*, 43 (4): 531-544.
- Martinez, S.R. (2023). Racism in the Water: Access for All in Outdoor Recreation, *Ecology LQ*, 50 (1), <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/eclawq50&div=3&id=&page> Erişim tarihi: 05 Haziran 2024.
- Martinez-Alier, J., Temper, L., Del Bene, D. ve Scheidel, A. (2016). Is There a Global Environmental Justice Movement?, *The Journal of Peasant Studies*, 43 (3): 731-755.
- Merriam, S.B. (2009). *Qualitative Research: A Guide to Design and Implementation*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Miles, M.B. ve Huberman, A.M. (1994). *Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook*. Thousand Oaks, CA: SAGE Publication
- Mohai, P. ve Bryant, B. (1992). Environmental Racism: Reviewing the Evidence. İçinde; B. Bryant ve P. Mohai (Editörler) *Race and the Incidence of Environmental Hazardous* (ss. 163-176). Boulder, CO: Westview Press.
- Mohai, P., Pellow, D. ve Roberts, J.T. (2009). Environmental Justice, *Annual Review of Environment and Resources*, 34 (1): 405-430.
- Mueller, E. (1962). *Participation in Outdoor Recreation: Factors Affecting Demand Among American Adults* (Vol. 20). US Government Printing Office.
- National Observer (2020). B.C.'s Jumbo Glacier turned over to Ktunaxa First Nation, <https://www.nationalobserver.com/2020/01/19/news/bcs-jumbo-glacier-turned-over-ktunaxa-first-nation>, Erişim tarihi: 23 Haziran 2024.
- Nelson, J.R. ve Grubestic, T.H. (2018). Environmental Justice: A Panoptic Overview Using Scientometrics, *Sustainability*, 10 (4): 1-18.
- Nepal, S.K. (2000). Tourism in Protected Areas: The Nepalese Himalaya, *Annals of Tourism Research*, 27 (3): 661-681.
- Nordh, H., Vistad, O.I., Skår, M., Wold, L.C. ve Bærum, K.M. (2017). Walking as Urban Outdoor Recreation: Public Health for Everyone, *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, 20 (1): 60-66.
- Norman, J., Annerstedt, M., Boman, M. ve Mattsson, L. (2010). Influence of Outdoor Recreation on Self Rated Human Health: Comparing Three Categories of Swedish Recreationists, *Scandinavian Journal of Forest Research*, 25 (1): 234-244.
- Nunez Y., Benavides, J., Shearston, J.A., Krieger, E.M., Daouda, M., Henneman, L.R.F., McDuffie, E.E., Goldsmith, J., Casey, J.A., ve Kioumourtzoglou, M.A. (2024). An Environmental Justice Analysis of Air Pollution Emissions in the United States form 1970 to 2010, *Nature Communications*, 15 (1): 1-13.
- Pezzullo, P.C. (2009). *Toxic tourism: Rhetorics of Pollution, Travel, and Environmental Justice*. Tuscaolosa, Alabama: University of Alabama Press.
- Powers, S.L., Pitas, N.A. ve Mowen, A.J. (2023). Critical Consciousness of Systemic Racism in Parks among Park Agency Directors and Policymakers: An Environmental Justice Tool for Recreation and Conservation Leaders, *Society & Natural Resources*, 37 (1): 24-47.
- Rice, W. L. ve Phillips, K. E. (2023). The Recreation Rationing Spectrum: A Planning Principle for the Fair Distribution of Scarce Recreation Resources, *Leisure Sciences*, 0 (0): 1-13.

- Rigolon, A. ve Németh, J. (2021). What Shapes Uneven Access to Urban Amenities? Thick Injustice and the Legacy of Racial Discrimination in Denver's Parks, *Journal of Planning Education and Research*, 41 (3): 312-325.
- Rigolon, A., Fernandez, M., Harris, B. ve Stewart, W. (2022). An Ecological Model of Environmental Justice for Recreation, *Leisure Sciences*, 44 (6): 655-676.
- Ross, A. (1958). *On Law and Justice*. Londra: Stevens & Sons Limited.
- Sak, R., Sak, İ.T.Ş., Şendil, Ç.Ö. ve Nas, E. (2021). Bir Araştırma Yöntemi Olarak Doküman Analizi, *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 4 (1): 227-256.
- Scheidel, A., Del Bene, D., Liu, J., Navas, G., Mingorría, S., Demaria, F., Avila, S., Roy, B., Ertör, I., Temper, L. ve Martínez-Alier, J. (2020). Environmental Conflicts and Defenders: A Global Overview, *Global Environmental Change*, 63, 102104: 1-12.
- Seçkin, A.Y. (2024). "Felsefe" de": çevresel adalet, vatandaşlık, aidiyet ve özçülük. Çanakkale: Paradigma Yayınları.
- Shinew, K.J., Stodolska, M., Floyd, M., Hibbler, D., Allison, M., Johnson, C. ve Santos, C. (2006). Race and Ethnicity in Leisure Behavior: Where have we been and where do we need to go?, *Leisure Sciences*, 28 (4): 403-408.
- Suárez, M., Barton, D.N., Cimburova, Z., Rusch, G.M., Gómez-Baggethun, E. ve Onaindia, M. (2020). Environmental Justice and Outdoor Recreation Opportunities: A Spatially Explicit Assessment in Oslo Metropolitan Area, Norway, *Environmental Science & Policy*, 108 (1): 133-143.
- Tarrant, M. A. ve Cordell, H. K. (1999). Environmental Justice and the Spatial Distribution of Outdoor Recreation sites: an Application of Geographic Information Systems, *Journal of Leisure Research*, 31(1): 18-34.
- Taylor, W.C., Floyd, M.F., Whitt-Glover, M.C. ve Brooks, J. (2007). Environmental Justice: A Framework for Collaboration Between the Public Health and Parks and Recreation Fields to Study Disparities in Physical Activity, *Journal of Physical Activity and Health*, 4 (1): 50-63.
- Temper, L. ve Del Bene, D. (2016). Transforming Knowledge Creation for Environmental and Epistemic Justice, *Current Opinion in Environmental Sustainability*, 20 (1): 41-49.
- Temper, L., Del Bene, D. ve Martinez-Alier, J. (2015). Mapping the Frontiers and Front Lines of Global Environmental Justice: The EJAtlas, *Journal of Political Ecology*, 22 (1): 255-278.
- Tewari, K., Lundin, E., Cho, S.J., Du, X., Oliveira, J.R. ve Fernandez, M. (2024). International Graduate Students' Perspectives on Sense of Belonging in Leisure, *Journal of Hospitality, Leisure, Sport & Tourism Education*, 35, 100505.
- Tütüncü, Ö. ve Aydın, İ. (2014). Toplum ve Açık Hava Rekreasyon Faaliyetleri: ABD Örneği, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 25 (1): 118-120.
- Tütüncü, Ö. ve Kuşluvan, Z. (1997). Çevre Sorunlarının Doğada Rekreasyon Faaliyetlerine Duyulan Gereksinimi Artırıcı Etkisi, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 8 (1-2): 9-11.
- Walker, G. (2009). Beyond Distribution and Proximity: Exploring the Multiple Spatialities of Environmental Justice, *Antipode*, 41 (4): 614-636.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2021). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (12. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Zwart, R. ve Ewert, A. (2022). Human Health and Outdoor Adventure Recreation: Perceived Health Outcomes, *Forests*, 13 (6): 1-17.

Nur KULAKOĞLU DİLEK

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu Seyahat İşletmeciliği Bölümü'nden mezun oldu (2009). Yüksek lisans derecesini Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi SBE Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı'ndan (2014), doktora derecesini de İstanbul Üniversitesi SBE Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı'ndan aldı (2020). Batman Üniversitesi'nde çalışmaya başladı (2014). Halen Batman Üniversitesi Turizm Fakültesi'nde görev yapmaktadır. Temel çalışma alanları turizm ve teknoloji, turizm sosyolojisi ve kültürel zekâdır.

Mehtap BALIK KAYA

Akdeniz Üniversitesi Alanya İşletme Fakültesi Turizm İşletmeciliği Bölümü'nden mezun oldu (2011). Yüksek lisans derecesini İstanbul Üniversitesi SBE Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı'ndan (2015), doktora derecesini de İstanbul Üniversitesi SBE Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı'ndan aldı (2023). Batman Üniversitesi'nde çalışmaya başladı (2013). Halen Batman Üniversitesi Turizm Fakültesi'nde görev yapmaktadır. Temel çalışma alanları kent turizmi, turizm görselleri ve turizm sosyolojisidir.

S. Emre DİLEK

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu Seyahat İşletmeciliği Bölümü'nden mezun oldu (2009). Yüksek lisans derecesini Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi SBE Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı'ndan (2012), doktora derecesini de Dokuz Eylül Üniversitesi SBE Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı'ndan aldı (2016). Batman Üniversitesi'nde çalışmaya başladı (2012). Doçentlik ünvanını turizm alanında aldı (2021). Halen Batman Üniversitesi Turizm Fakültesi'nde görev yapmaktadır. Temel çalışma alanları turizm ve hayvan etiği, turizm sosyolojisi, özel ilgi turizmi ve sürdürülebilir turizmdir.

Nur Kulakoğlu Dilek - Mehtap Balık Kaya - Sebahattin Emre Dilek

Nur KULAKOĞLU DİLEK

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu Seyahat İşletmeciliği Bölümü'nden mezun oldu (2009). Yüksek lisans derecesini Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi SBE Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı'ndan (2014), doktora derecesini de İstanbul Üniversitesi SBE Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı'ndan aldı (2020). Batman Üniversitesi'nde çalışmaya başladı (2014). Halen Batman Üniversitesi Turizm Fakültesi'nde görev yapmaktadır. Temel çalışma alanları turizm ve teknoloji, turizm sosyolojisi ve kültürel zekâdır.

Mehtap BALIK KAYA

Akdeniz Üniversitesi Alanya İşletme Fakültesi Turizm İşletmeciliği Bölümü'nden mezun oldu (2011). Yüksek lisans derecesini İstanbul Üniversitesi SBE Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı'ndan (2015), doktora derecesini de İstanbul Üniversitesi SBE Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı'ndan aldı (2023). Batman Üniversitesi'nde çalışmaya başladı (2013). Halen Batman Üniversitesi Turizm Fakültesi'nde görev yapmaktadır. Temel çalışma alanları kent turizmi, turizm görselleri ve turizm sosyolojisidir.

S. Emre DİLEK

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu Seyahat İşletmeciliği Bölümü'nden mezun oldu (2009). Yüksek lisans derecesini Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi SBE Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı'ndan (2012), doktora derecesini de Dokuz Eylül Üniversitesi SBE Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı'ndan aldı (2016). Batman Üniversitesi'nde çalışmaya başladı (2012). Doçentlik ünvanını turizm alanında aldı (2021). Halen Batman Üniversitesi Turizm Fakültesi'nde görev yapmaktadır. Temel çalışma alanları turizm ve hayvan etiği, turizm sosyolojisi, özel ilgi turizmi ve sürdürülebilir turizmdir.